

IVN-INFO Veghel

Inhoud

Van de redactie	2
Van het Bestuur	3
Vanuit het secretariaat	3
Jaaroverzicht IVN Veghel 2012	4 - 9
Uit Lidou's Geerbosdagboek	10 - 12
Programma februari t/m mei	13
Dal van de Hohn	14 - 15
Oude feesten	16
Sprokkelavond	17
Een zwerver uit Amerika	18 - 19
De sprookjesboom vertelt	20 - 22
Wat is het IVN	23

Van de redactie

Dit is alweer de vierde info in het nieuwe jasje. We krijgen regelmatig positieve reacties over ons nieuwe blad. We zijn blij dat de nieuwe vorm bevalt. Maar het kan altijd beter dus houden we ons aanbevolen voor suggesties. Op de achterzijde hebben we ruimte om foto's te plaatsen. Dus als je foto's hebt gemaakt tijdens IVN-activiteiten stuur ze dan naar ons op. Dan kunnen wij weer een leuke nieuwe info maken.

Namens de redactie,
Suzanne van Zutven

IVN-INFORMATIE IS EEN UITGAVE VAN IVN VEGHEL

Locatie

IVN verenigingslokaal 't Baken
J. P. Coenstraat 1, 5463 HN VEGHEL (Zuid)

Bestuur

Voorzitter:

Fer Kalis,
Marterweide 7,5467 LK Veghel
Telefoon.....(0413) 34 13 48

Secretaris:

Karin Koppen
Antoniusstraat 11,5469 EV Keldonk
Telefoon.....(0413) 21 02 16
secretariaat@ivn-veghel.nl

Penningmeester:

Henk van Helmond
Lavendelaar 345467BE Veghel
Telefoon ... (0413) 367476... 06-51553430
Penningmeester@ivn-veghel.nl
Rekeningnummer 4154271

Lid:

Marianne van Zeeventer
Roekdonk 2.....5467 DP Veghel
Telefoon(0413) 78 52 07

Lid:

Mark van Heijst
Turfven 96,5464 PL Veghel
Telefoon (0413) 35 40 47

Webmaster: Geert van de Wiel

webmaster@ivn-veghel.nl
website www.ivn-veghel.nl

Redactie Info:

Maria Kordewinders-v.d.Tillaar
Geluckweg 45469 NA Boerdonk
Telefoon(0492) - 46 33 83

Suzanne van Zutven
De Kempkens 6A5465 NB Eerde
Telefoon(0413) 36 73 71

Peter van Beurden
Heiveld 65464 VT Veghel
Telefoon(0413) 36 57 12

Van het bestuur

Het verenigingsjaar 2012 werd op een fantastische wijze uitgeluid met de sprokkelavond 'taarten proeven'. Nooit geweten dat er zoveel bak-talent binnen het IVN aanwezig was. Dat er veel lekkerbekken bij zijn, wisten we wel en bleek ook wel want de taarten werden in een recordtempo verorberd wat vooraf niemand voor mogelijk had gehouden. De 'knotters' hadden dit jaar de primeur met een werkdag in de Roost. Er is veel werk verzet, kwam goed uit want je kan natuurlijk niet ongestraft al die taarten opeten.

De traditionele nieuwjaarswandeling trok dit jaar mede door het mooie weer veel belangstelling. Natuurlijk waren de versnaperingen van Lidou met o.a. heerlijke Glühwein ook een extra lokkertje om mee te wandelen. De natuur liet zich ook niet kennen en zorgde voor een aantal voorjaarsbodes zoals bloeiende madeliefjes en natuurlijk een bloeiende hazelaar. Een mooi begin van het nieuwe jaar, het voorjaar kwam eraan. Hoewel dat nu met de sneeuw al weer ver weg lijkt.

In het vorige voorwoord schreef ik al iets over de 'nieuwe koers' van IVN Amsterdam en dat we daar niet altijd even gelukkig mee waren. Vlak voor het eind van het jaar kwam dat nog even duidelijk naar voren. Voor de bijeenkomst van de Landelijke Raad in december stonden voorstellen op de agenda om de contributie voortaan landelijk vast te stellen (overal gelijk) en geen donateursleden meer toe te staan.

Voorstellen, die in lijn met het eerder ingevoerde landelijke lidmaatschap, erop gericht zijn om zoveel mogelijk (landelijke) IVN-leden aan te trekken en daarmee zoveel mogelijk contributie voor IVN-centraal. Dat de afdelingen niet alleen betalende leden willen maar vooral betrokken en actieve leden nodig heeft, is voor Amsterdam blijkbaar minder belangrijk. Reden voor het bestuur om bezwaar te maken tegen de voorgenomen wijzigingen. Gelukkig bleken we niet als enige bezwaar te hebben tegen de voorstellen, massaal werd er door de afdelingen kritiek geuit op het voornemen. Reden voor Amsterdam om de voorstellen aan te houden en niet te behandelen. Voor nu succes maar het blijft noodzakelijk om Amsterdam ervan te overtuigen dat het weliswaar prettig is als IVN (landelijk) veel leden heeft maar dat het geen zin heeft om te streven naar zoveel mogelijk leden om mee te doen in de race met Greenpeace of Natuurmonumenten. We zullen over dit onderwerp komende tijd nog wel meer gaan horen.

De geplande verhuizing naar de basisschool de Bunders tijdens de kerstvakantie is niet doorge-

gaan. Er ontstond onduidelijkheid over de door de gemeente gevraagde vergoeding voor het gebruik van de ruimte, die voor een forse kostenstijging zou zorgen met name voor de andere verenigingen uit 't Baken die veel frequenter dan wij gebruik maken van het gebouw. De verwachting is dat de gemeente met een aangepast voorstel komt, dat beter past zodat we alsnog de verhuizing in kunnen plannen. Zodra een datum bekend is, zullen we die kenbaar maken want immers 'vele handen maken...' Met andere woorden het IVN is volop in beweging en er is van alles te beleven. Zorg dat je erbij bent dan wordt het vast weer een mooi jaar met prachtige natuurmomenten.

Namens het bestuur, Fer Kalis, voorzitter

Vanuit het secretariaat

Aan het eind van 2012 hebben een aantal leden en donateurs opgezegd:

- * Roely Blokzijl
- * Henk van Dinther
- * C. van der Heijden
- * Trudy de Lange
- * P.J.M. van Lankveld
- * Jet Ruigendijk
- * Miranda van Schaik
- * José van Sterkenburg
- * Ruud Terstal

Maar we kunnen weer drie nieuwe leden welkom heten:

- * Peter Arts en Marina de Boer, Veghel
- * Jeanine van der Weide, Veghel

Bijgevoegd in de INFO is de uitnodiging voor de ledenvergadering op dinsdag 12 maart, ik hoop jullie dan te treffen. I.v.m. het voornemen van de gemeente om het Baken te sluiten wordt de locatie op de website bekendgemaakt. In het jaarprogramma is er een wijziging: de nachtzwaluwenexcursie op 14 juni is verzet naar 7 juni. Karin Koppen

Lidou's Geerbosdagboek

Foto's Mia Rooijmans

Zaterdag 15 december 2012

Het was helemaal niet koud daarom hadden we besloten om toch maar naar het Geerbos te gaan. Grijs wolken, bomen grauw en kaal, er wordt niet gesport vandaag, nergens zijn vogels te bekennen. De gemeente heeft, op ons verzoek, heel wat (kaprijpe) bomen omgedaan. Ze waren zo hoog geworden dat ze teveel schaduw gaven in het Geerbos. Dit zou van invloed zijn voor de wilde bijen.

Annie en ik zijn gaan kijken, stappend over de afgezaagde stammen, die als mikadostokjes op de kale grond verspreid lagen, verbaasden we ons over de ruimte en hoe licht het was geworden. De grond was erg nat, we moesten opletten niet uit te glijden of vast komen te zitten in de modder. Hier en daar hadden sommige bomen een rode stip, hun kapvonnis ... Het leek me leuk om een dunne schijf van een stam dat daar lag, mee te nemen. Dat viel niet mee, hij was zwaar van het vocht, samen tillen was de oplossing. Hij ligt nu te drogen onder het gereedschapsafdak. We gingen aan het werk, Annie schoffelde het zandpad. Ik vermijd altijd om er, daarna, over heen te lopen, zo netjes ziet 't er dan uit, bovendien zie je later sporen van dieren beter. Soms ontdekken we een zitkuiltje van een fazant, waarin hij of zij heeft liggen zonnen. Die fazant zit af en toe op een paaltje van de poort. Daar is hij er niet van af te brengen, tenzij je hem heel dicht nadert. Heb ik een keertje voorzichtig geprobeerd, op 3 meter na, toen was hij, met veel kabaal, weggevlogen.

Mijn taak was het verwijderen van dode stengels. Tussendoor gingen we soep eten en we genoten van de heerlijke stilte om ons heen. Later waren we samen bezig om het pas omgewerkte stuk te omheinen met dakpannen. Dakpannen zijn recht maar het perk heeft een sterke kromming én ze moeten wel allemaal even hoog komen,

zand er bij of zand er af. Ik denk dat we 1 ½ uur bezig zijn geweest, we keken naar het resultaat, dat viel niet tegen. "Annie, is het jou ook opgevallen dat er bijna geen wormen of andere beestjes in de grond zitten?" Ja, dat was Annie ook opgevallen, we denken dat het komt omdat we hier Brabantse zandgronden zonder humus hebben, was onze conclusie. Het nieuwe klokjesperk is af. Allerlei soorten klokjes hebben we erin gezet, dat moet iets bijzonders worden van de zomer. We hadden al 2 klokjesperken, maar dan in de volle zon. Dat liep niet goed, het bleek achteraf dat klokjes niet zo van volle zon houden.

Maandag 31 december 2012

Al voor 10.00 uur hoorde je overal knallen. Knallen daar gaat het om, hoe harder hoe liever. Natuurlijk maak ik me zorgen om het Geerbos, daarom ben ik even hier. Het rood van de rotjesverpakkingen vallen erg op en liggen overal verspreid. De natte hulzen die ik vind, liegen er niet om, ik heb er 37 geraapt, allemaal afge-

vuurd. Het beste wat ik kan doen, is zorgen dat er geen enkel snippertje achterblijft. Een peuk ligt onder de bank en een eindje verderop een leeg pakje sigaretten met 2 opschriften: roken is dodelijk en rokers sterven jong. Het is wel confronterend maar het maakt blijkbaar geen indruk op rokers.

Tot nu toe valt mij niets op, ja, toch! ... waarom is de oude vlierstam omgegooid? Hij zit vol grote judasoren. Mia heeft hem pas nog gefotografeerd, ze zou terugkomen om weer foto's te maken. Maar nu heb ik de stam zolang ergens anders neergezet en volgende week kan hij weer op zijn oude plaats, de grond in. 2 eksters vliegen rond en maken hun typische krasgeluiden. De omgekapte boomstammen liggen er nog, sommigen namen in hun val nesten mee.

Zij, de eksters, zoeken in de lente wel een andere boom om te nestelen, er zijn er meer dan genoeg over. Mezen springen van tak tot tak, duiven vliegen over en in de verte hoor ik ganzen tussen het geknal door. Ons Geerbosje is een poosje geleden gemaaid en mooi groen gebleven. Zo overzie je het geheel, de houtmijt lijkt toch weer een stukje ingezakt te zijn, de pitrus heeft zich uitbundig uitgebreid, de sloten staan vol water, overal waar je kunt lopen, is het nat en glibberig, de kale donkergrijze populierentakken tekenen zich af tegen de effen lichtgrijze lucht. Het waait wel een beetje maar het is niet koud. Onze banken, nu erg nat en te koud om zo maar op te gaan zitten, beginnen te slijten, de bovenranden hebben houtrot. Vogels willen er ook op gaan zitten, gezien de lange verticale poepstrepen. Het geknal komt steeds dichterbij, een heel onaangenaam gevoel maakt zich van mij meester, wegwezen hier.

Zaterdag 5 januari 2013

Toen ik vanmorgen mijn tuinbroek aantrok, merkte ik dat ie strakker zat dan voorheen...hmmmm! Dat heb je met al die feestdagen! Annie en ik hebben afgesproken dat als het weer het toelaat, wij gewoon doorgaan met ons werk. Dus, dat de zon de hele dag niet te zien was, belette ons niet wat te gaan doen, zeker als de temperatuur te hoog was voor de tijd van het jaar: 7 gr. C. Het pad was superglad, je kon er beter naast lopen om een uitglijder te vermijden. Annie was er nog niet, het was ook nog geen 10.00 uur, daarom heb ik de tijd genomen om even rustig rond te lopen. Toen ik een oude boomstronk probeerde te verzetten, brak hij in tweeën. Helemaal vermolmd was hij, maar het leuke was, dat er allerlei keverlarven inzaten. Mooi verscholen en nu blootgelegd. Muizen

hadden een gangetje onder de stronk gegraven, het leek me beter de boel maar terug te leggen.

Gelukkig had ik laarzen aan, dat kwam goed van pas om wat pitrussen uit de natte modder te trekken. Ze zaten goed vast en na 8 pollen uitgetrokken te hebben, bleek de helft van die pollen nog in de grond te zijn gebleven. Vergeefse moeite! De Hazelaren staan in bloei, zij hebben geen insecten nodig voor de bevruchting, de wind moet het werk doen. Maar waarom in de winter? Waarschijnlijk omdat er zonder bladeren aan de boom de kans groot is dat het stuifmeel de bloem bereikt. De lichtgroene katjes (mannelijke bloeiwijzen) hangen aan de takken. De knalrode vrouwelijke bloemen zijn zo klein dat je ze met een loep moet zoeken.

De holen van de konijnen onder de houtmijt en tegen de dijk, leken verlaten. Er waren weinig krabsporen te zien, konijnen houden niet van vieze natte poten (eigen interpretatie), zij komen echt wel terug als het waterniveau gezakt is. Ondertussen was Annie aangekomen, ze zette haar fiets tegen een paaltje en pakte wat tuinspullen uit haar fietstas. Zo, onze werkdag was begonnen! Gelukkig nieuwjaar wensten we elkaar en na wat overleg, gingen we aan het werk. In een emmer water stonden nog wat wilgentakjes te wachten om geplant te worden. Onze oude wilgen langs de sloot zijn zo broos geworden dat ze elk moment kunnen omvallen, bovendien zijn ze hol en er groeien planten in. Je moet dus op tijd voor vervanging zorgen. Dat was mijn eerste taak vandaag.

De aarde maakte een zuigend geluid toen de schop door de grond ging, het grondwater kwam meteen naar boven. Wilgenstaken de grond in, gaten dicht. Zo dit karwei was ook weer af! Annie was een perk aan het schonen, af en toe liep ze naar de afvaldijk om wat takjes en plantenresten weg te brengen. We waren toe

aan een pauze, vonden wij, zo konden we even met elkaar babbelen en de afgelopen feestdagen doornemen. Annie trakteerde op lekkere, moeilijk-van-af-te-blijven, toffees uit een kerstpakket die ze gekregen had en zij... zij heeft geen last van een te strakke tuinbroek! Een boomklever liet zich horen. Mezen en eksters waren er ook. Wat ons óók opviel, was het sterke gezoem van de snelweg. Er waren geen bladeren meer die het geluid tegenhielden. We kregen bezoek van Mia. Ja, ik wist dat ze zou komen ... ik had haar gemaïld dat de stronk waarop al die prachtige Judasoren groeien, kapot was. Ze maakte wat foto's en onder het (alweer) drinken van koffie, vertelde ze hoe zij haar feestdagen had doorgebracht. "Ik ga maar weer eens, zei ze na afloop, ik moet nog boodschappen doen!". En weg was ze.

Mijn 2de karwei was het schonen van de dakpannenmuur. Het mos groeit er als kool en belet andere planten te groeien. En zoals Annie zei: "het loopt overal tussendoor" en daarbij maakte ze een kronkelbeweging met haar wijsvinger. Dus werd het mos grotendeels verwijderd en zo kunnen op de kale plekken andere plantjes komen te staan. 2 Emmers vol mos was het resultaat. Meteen werden ook de dode stengels geknipt om ze met het mos op de afvaldijk te deponeren. Onze 2de bezoeker was Peter, die terugkwam van het wilgenknotten. De knottersploeg (10 personen, toe maar!) was de hele morgen aan het werk geweest in de Roost. Maar er was zoveel te doen dat ze voor een derde keer terug moeten. In het Geerbos moesten wij 't deze keer met minder mensen doen omdat een deel was uitgeleend aan het knotten. Maar mannen houden meer van het grote werk en laten liever

de vrouwen wroeten in de grond. Verschil moet er zijn! Peter had trek in een kopje koffie maar dan wel met een paar sneetjes peperkoek. Zo verliep onze werkdag, te snel, maar wel fijn. Oh-ja, ik vond nog 4 rotjes, waren het nieuwe of had ik ze op oudjaar over het hoofd gezien?

Zaterdag 12 januari 2013

Vandaag hadden Annie en ik 'vrij', het vriest en naar het schijnt blijft het voorlopig zo. Maar nu zijn Peter en ik er wel. Vorig jaar was de gietijzeren zuiger van de pomp gebroken door de vorst en Peter had hem gerepareerd. Het water had uit de pomp gemoeten, maar dit klusje waren wij vorige week vergeten te doen. Het wordt gauw donker, we moeten opschieten. Onder onze voeten kraken de bevroren grassen. In de verte horen we kauwen die nog wat herrie maken voor ze gaan rusten, de fazant roept van heel ver en ook de eksters laten zich horen. We halen gereedschap uit de auto, de pomp is steenkoud, álles wat je vastpakt is steenkoud. Brrrrrr! Bouten los, pompdeksel eraf, stang met zuiger eraf, er staat nog 30 cm water in de pomp. Met een opgerolde dweil proberen we het water op te zuigen en de dweil elke keer te wringen. Het water stinkt zoals altijd, onze bevroren handen stinken nu ook. Maar toch dit karwei moet af, nu is het bijna donker. We kunnen de moeren met bouten niet meer vinden, waar liggen ze? Hebben we ze verplaatst? Hebben we erop gelopen en in het zand gedrukt? Onze handen schuiven over de grond. Ha, eindelijk daar liggen ze! Tussen het gereedschap. Maar nu is het zaak om die bouten blindelings er goed in te draaien. Lukt niet; `Lidou probeer jij 't ook maar eens`. Na veel moeite lukt 't, nu de tweede ... lukt voor geen meter. Peter heeft ondertussen zijn vingers een beetje warm kunnen blazen, hij is aan de beurt. Het duurde even maar 't is gelukt! We rillen van de kou, gauw naar huis, warme soep eten!

Tot ziens in het Geerbos en groetjes van Lidou.

Jaaroverzicht 2012

Leden

Het jaar begon met 118 (huisgenoot)leden en 27 donateurs. In de loop van het jaar hebben 9 leden hun lidmaatschap opgezegd en 3 donateurs hun financiële steun beëindigd. Een donateur is lid geworden en zeven nieuwe leden hebben zich aangemeld. Dus eindigt het jaar met 117 (huisgenoot)leden en 23 donateurs.

Bestuur

Verschillende zorgelijke punten zijn aan bod gekomen tijdens de vijf bestuursvergaderingen:

Wethouder van Burgsteden heft de klankbordgroep op en verwijst naar het bestuurlijk overleg als dé mogelijkheid om inbreng te hebben. Helaas geeft wethouder Van de Ven enkele maanden later te kennen dat de gemeente geen behoefte heeft aan een bestuurlijk overleg, zij vindt de ad hoc (in)formele overleggen met de verschillende bestuursleden van het IVN voldoende.

De Landelijke Raad (LR) bepaalt dat de letters IVN staan voor Instituut voor natuur educatie en duurzaamheid en dat in communicatie naar buiten toe de naam een keer voluit geschreven moet worden. IVN Veghel, en ook de andere IVN's in de regio vinden 'instituut' niet passend voor de vereniging en voelen zich overrompeld door deze actie van de LR maar er is geen weg terug.

De LR stelt een landelijk lidmaatschap in. Mocht iemand met een landelijk lidmaatschap zich willen aansluiten bij een plaatselijke afdeling dan vloeit de helft van de contributie terug naar de afdeling. Het bestuur heeft aangegeven dat juist de lokale activiteiten van de lokale afdeling de kern van de vereniging IVN vormt en dat de vereniging niet gebaat is met landelijke leden.

Tijdens de informatieavond over het Groenbeheerplan doet de gemeente uit de doeken hoe zij haar bezuiniging wil halen op de begroting voor het openbaar groen. Het meest in het oog springend is het voorstel dat er in het buitengebied 5000 bomen gekapt moeten worden. Het Brabants Dagblad heeft daarna gepubliceerd dat het IVN voorstander is van dit voorstel. Het bestuur heeft in een open brief naar de krant deze aantijging weerlegd en ook haar ongenoeven over dit voorstel kenbaar gemaakt bij de

gemeenteraadsleden.

Het Centraal Orgaan Brabant (vervanger van het Districtsoverleg) heft zich, met instemming van alle Brabantse IVN-verenigingen, binnen het jaar op. Afgesproken wordt dat iedere regio twee vertegenwoordigers naar de LR sturen.

In november krijgt het IVN te horen dat de huur van het Baken per januari opgezegd wordt.

Vlak voor de laatste vergadering van LR van dit jaar blijkt op de agenda een voorstel te staan om in 2015 de contributie van alle afdelingen te harmoniseren, de afdracht naar het landelijk IVN te verhogen en ook nog een ban op donateurs! Gepoogd wordt door het bestuur om de meningen van de verschillende IVN-afdelingen van Brabant te verzamelen en dit te communiceren naar de LR. Uiteindelijk bericht de LR dat zij het besluit nemen, uitstellen en eerst in dialoog gaan met de regio's.

Maar ook andere zaken hebben gespeeld:

Het bedrijf Editoo gaat het drukken van de INFO verzorgen zodat enkele bladzijden in kleur gedrukt kunnen worden.

Tijdens de ledenvergadering wordt Henk benoemd als penningmeester, Karin wordt herkozen en Wolter treedt af.

De LR doet haar best om de kloof tussen de raad en de afdelingen te dichten. Enkele leden van de LR zijn aanwezig bij de vergadering van het Centraal Orgaan Brabant, er wordt een overleg met de besturen van verschillende afdelingen georganiseerd om de plannen voor de toekomst uit te leggen en de voorzitter van de LR, Peter Visser is aanwezig bij het Regio Overleg in september.

Drie gidsen dragen hun IVN-steentje bij tijdens de Floriade.

De natuurgidsencursus krijgt een goedkeuringsstempel van het landelijk IVN en kan in oktober van start gaan. Vanuit Veghel zijn er zes cursisten.

De ledenadministratie wordt vanaf 2013 beheerd door een ledenadministrateur van de plaatselijke afdeling, in het geval van afdeling Veghel wordt deze door de secretaris beheerd.

De Natuurontdekkers zijn op zoek naar een

nieuwe werkgroepcoördinator. In een overleg met kerngroepleden van de Natuurontdekkers en enkele bestuursleden is tot een werkbaar vorm gekomen waarbij de taken van de werkgroepcoördinator onder de kerngroepleden verdeeld worden.

Naar aanleiding van de tegenvallende belangstelling van leden en publiek voor de verschillende activiteiten wordt een 'denktank' geformeerd die gaat proberen een antwoord te vinden op vragen zoals: wat is het doel van IVN Veghel? Hoe kan dit doel bereikt worden? Op welke doelgroep moet het IVN zich richten?

Jaarprogramma

Publieksactiviteiten:

In het afgelopen jaar zijn er bijna maandelijks een of meerdere activiteiten voor publiek georganiseerd. Toppers waren de fietstocht Hink-Stap-Sprong en de lezing van Pieter van Breugel (Mimicry en Camouflage) met tegen de 40 belangstellenden en een dieptepunt was de Doorstapwandeling in augustus met één wandelaar, maar dat was mede door het slechte weer!

Een samenwerking met de Natuurtuin legt geen windeieren: zowel de Stekjesmarkt in het voorjaar als het Oogstfeest in het najaar trok ruime belangstelling.

Enkele andere activiteiten:

Volle Maan-excursie in maart met maar liefst 25 deelnemers, zelfs uit Zaltbommel!

De dagwandelingen van Rob hebben een vast plekje op het jaarprogramma en trekt toch iedere keer ook wel de belangstelling van een enkele niet-IVN'er.

Lezing Zomaar een Zomereik van Peter van Beurden met ook ruim 35 luisteraars.

Ledenactiviteiten:

Vaste ledenactiviteiten zijn de Nieuwjaarswandeling, een Sprokkelavond (invulling voor én door leden) in februari en december, de uitnodigingen van de verschillende werkgroepen om een keer mee te gaan (de Werkgroep Nodigt U uit!), de dagtocht van Lidou (dit jaar naar de Floriade), vier keer per jaar een Geerboswerkdag, Foto's voor de Vuist en ook al bijna een traditie, een bezoek naar een Veghels bedrijf met Wolter. De laatste Sprokkelavond van het jaar: Sprokkelen, ongewoon, gewone taart werd druk bezocht door leden; de taarten én het verhaal van Rini Kerstens over zaden en oogsten, viel bij

iedereen in de smaak!

Buiten deze vaste onderdelen is er twee keer een vogelexcursie georganiseerd voor leden (naar de Kil van Hurwenen en de Brabantse Biesbosch).

P.R.

De aankondigingen van de publieksactiviteiten en de natuurgidsencursus hebben in verschillende plaatselijke kranten gestaan. Het inventarisatieverslag van het waterbergingsgebied Havelt is tijdens een avondwandeling op locatie overhandigd aan de betrokken wethouder, Annetie van de Ven en daarover is een kort stukje geplaatst. Daarnaast zijn de berichten over enkele leuke natuurvondsten door IVN leden gepubliceerd.

Zoals al eerder genoemd was er negatieve aandacht voor IVN Veghel n.a.v. het bezuinigingsvoorstel van gemeente Veghel; het kappen van 5000 bomen.

De IVN-leden zijn via e-mail regelmatig op de hoogte gehouden van de dingen die komen gingen.

Website

De landelijke website, en ook van de afdelingen, is helemaal vernieuwd; het is de webmaster Geert van de Wiel gelukt om deze klus binnen een half jaar te klaren. De indeling is ongeveer hetzelfde gebleven maar ziet er veel eigentijds uit. Vooral door niet-IVN-leden wordt de website geraadpleegd maar ook voor leden is er regelmatig nieuws van de afdeling te vinden. Behalve

informatie over de werkgroepen en activiteiten van IVN Veghel zijn er o.a. ook wandel- en fietsroutes te vinden en de inventarisatieverslagen van de verschillende natuurgebieden in de gemeente.

INFO

De INFO heeft een gedaanteverwisseling ondergaan; formaat is groter en meerdere bladzijden worden in kleur afgedrukt. De redactie, Peter van Beurden, Maria Kordewinders en Suzanne van Zutven slagen er iedere keer weer in om een mooi en informatief verenigingsblad te maken. De vaste groep bezorgers zorgt er viermaal per jaar voor dat de INFO ook daadwerkelijk bij de leden terecht komt. Een kleine groep leden heeft ervoor gekozen om de INFO digitaal te ontvangen (en ontvangt daarmee dan ook een 100% kleurenditie!).

Hieronder de bijdragen van de werkgroepen:

Natuurontdekkers (Pam Kalis)

Jaarlijkse activiteiten met scholen:

Op 21 maart kwamen kinderen van groep 5 naar het Geerbos om Boomfeestdag te vieren met de Natuurontdekkers van het IVN. In totaal 70 kinderen van de Wissel en de Bernadetteschool maakten kennis met de bomen op het Ontdekkpad: ze luisterden naar de sapstroom met een stethoscoop, wreven plaatjes van boomschors of -blad, keken naar dikke knoppen, dunne knoppen en knoppen die al mooie groene blaadjes lieten zien.

Tijdens de voorjaarswandeling in de Aa-Broeken kwamen 180 leerlingen van groep zes struinen over de knuppelbrug om dit natte gebied te verkennen. Tijdens de activiteiten in mei en juni schepten de Natuurontdekkers waterdieren in de Aa, bewonderden de insecten die onderweg werden gevonden en werden verrast door de bloemrijke weilanden. Mooi, de Aa-Broeken, kom maar een keer terug met je ouders, gaven ze de kinderen mee als boodschap.

In 't Hurkske keken de Natuurontdekkers van Erp, Boerdonk en Keldonk ook naar de waterdieren, geschept door leden van de amfibieënwerkgroep van het IVN. Zo'n 120 leerlingen maakten een mooie wandeling in hun 'eigen' bos en ontdekten de natuur dichtbij huis.

Net voor de herfstvakantie gingen alle Natuurontdekkers weer op pad. De groepen zes van de

scholen van kern Veghel kwamen met bijna 300 leerlingen in het Geerbos, waar de herfstbladeren mooi aan het kleuren waren. Tijdens de voorbereidingen hebben de Natuurontdekkers extra aandacht besteed aan spinnen, deze waren ook volop te vinden met hun mooie webben. In eierdozen verzamelden de kinderen kastanjes, herfstbladeren en andere herfstschatten.

De Natuurontdekkers van 't Hurkske hebben dit jaar een nieuw herfstthema ingevoerd voor dit gebied - de leerlingen maken kennis met de bosmieren en hun mooie mierenhopen. Met een eigen informatiekaart konden de gidsen het verhaal van de mieren heel mooi laten zien. De 115 kinderen van groep 6 kregen vooraf in de klas ook een uitzending van het Klokhuis over de bosmieren te zien, zodat ze goed voorbereid op stap gingen.

NME-dag:

Drie van onze gidsen hebben meegedaan aan de jaarlijkse NME-dag van het IVN. Er waren workshops over voeding en natuur, hoe je de jeugd kunt motiveren om mee te doen en gezondheid en natuur. Een inspirerende dag voor de deelnemers!

Extra activiteiten:

In het voorjaar was er een gezinsactiviteit in de natuurtuin, waarbij Natuurontdekkers op zoek gingen naar libellen en hun larven in de vijver van de natuurtuin.

Werkgroep Veghels Landschap (Fer Kalis)

Deze werkgroep heeft een gedaanteverwisseling ondergaan. Werd hier vroeger de werkgroep mee bedoeld die meedacht met gemeente, provincie, rijkswaterstaat etc. over allerlei plannen nu bedoelen we hiermee de werkgroep die echt werkt aan het landschap door het knotten van wilgen, bomen te planten of poelen te schonen. De nieuwe werkgroep was actief in de Roost met het knotten van de wilgen. Op de Natuurwerkdag was de werkgroep actief in het Rauwven met het schonen van de oever.

Ook de andere taken worden nog steeds waargenomen. Veel tijd is er gestoken in de klankbordgroepbijeenkomsten voor de ombouw van de N279. Veghel zit precies in het midden en heeft dus te maken met de plannen voor noord en de plannen voor zuid. Gelukkig heeft het ook iets opgeleverd, dankzij het massale eendrachtige geluid uit de streek, is de stuurgroep akkoord gegaan met de uitvoering als 80 km weg. Daarmee wordt voorkomen dat er veel verkeer door wordt aangetrokken omdat de weg zo aantrekkelijk wordt en de kortste weg vanuit het westen naar Duitsland

Cursussen (Fer Kalis)

De voorjaarscursus was druk bezet vooral met deelnemers van buiten Veghel. Veel cursisten gebruikten de voorjaarscursus als opstapje naar de natuurgidsencursus die later van start ging. Ruime belangstelling was er ook voor de landschapscursus vanuit een ecologische invalshoek door Rini Kerstens.

Zeer groot was de belangstelling voor de Natuurgidsencursus, VUBOG, die door de 5 afdelingen gezamenlijk wordt georganiseerd. Uiteindelijk ging de cursus van start met 38 deelnemers waaronder 6 cursisten namens Veghel.

Insectentuin Geerbos (Pieter van Breugel)

De insectentuin heeft afgelopen jaar weer uitbundig gebloeid. Vooral dankzij het vele werk van Lidou van Beurden en Annie Oudendijk. Er hebben ook weer de nodige bijen genesteld, ondanks het matige voorjaar. Schaduw van te hoge bomen en gebrek aan mankracht maken wel dat alleen het echte tuingedeelte binnen de omrastering de hoofdmoot van de bloemplanten levert. In het uitgelaagde stuk komen vooral pitrus en enkele wilgjes op. De aandacht is dit jaar vooral uitgegaan naar het omvormen van de tuin binnen de afrastering. Er zijn nu drie poortjes, wat het werken er gemakkelijker maakt. Persoonlijk ben ik afgelopen jaar door omstandigheden minder frequent op bezoek geweest. Maar mijn indruk is wel dat het vooral met de soorten solitaire wespen slecht is gegaan. Er zijn enkele nieuwe nestblokken opgehangen, die al snel grotendeels bezet waren, maar de verwachte deukmetselwespen lieten het afweten. Ook vlinders waren er nogal weinig, een tendens van de laatste jaren. Verheugend was wel het weer aantreffen, zelfs nog onverwacht laat in het seizoen, van een vrouwelijke andoornbij (*Anthophora furcata*). Ze nestelde in een vermolmd eiken balk. In de populierstukken die als zitplaats bij de banken zijn geplaatst hebben zeker 2 grote bladsnijders (*Megachile willughbiella*) hun nestjes gemaakt en ook een lathyrusbij (*Chalicodoma ericetorum*).

De gemeente zal een aantal bomen weghalen, zodat de schaduw iets minder dominant wordt. Voor 2013 is het de bedoeling dat de omrasterde tuin voor een deel nieuw wordt ingeplant en/of gezaaid. Nog steeds zijn veel handen welkom om de tuin te beheren.

Vrijdagochtend wandelgroep (Ad van de Donk)

Het gemiddeld aantal deelnemers aan de wandelgroep is het afgelopen jaar door ziekte en andere huishoudelijke ongemakken iets afgenomen. Daarom deze oproep: ieder (aspirant) IVN-lid is van harte welkom in deze leerzame, nuttige, maar vooral gezellige wandelgroep.

Plantenwerkgroep (Karin Koppen)

De werkgroep heeft weer twee hokken geïnventariseerd en de gegevens doorgegeven aan het

FLORON; wel werden de inventarisatie-avonden gefeerd door slecht weer waardoor de te inventariseren hokken minder frequent bezocht zijn als ander jaren. Een deel van het geïnventariseerd gebied bestond uit een stuk EVZ die door gemeente Uden is ingezaaid. Het mengsel bestond o.a. uit strand duizendguldenkruid, stijve ogentroost en enkele planten die alleen aan de kust voorkomen! Voor de leden van de plantenwerkgroep leuk om die plantjes een keer in het echt te aanschouwen!

Er zijn twee excursies gemaakt buiten de gemeentegrenzen nl. naar het Vloweitje bij Eindhoven en een stuk nieuwe natuur bij het Duits Lijntje, Volkel. De afsluitende avond was in 't Hurkske inclusief kruipend moerasscherm.

Gidsen (Fer Kalis)

IVN-gidsen zijn dit jaar weer op veel fronten actief geweest. In de winter hebben gidsen wandelingen verzorgd die georganiseerd waren door restaurant het Tramstation uit Erp. Een arrangement met koffie en soep spreekt veel mensen aan want de wandelingen waren goed bezocht. Ook zijn de gidsen, Peter, Antoon en Wolter weer regelmatig actief geweest bij de Kilsdonkse molen.

Het IVN heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan de Open Monumentendagen. Door Peter van Beurden en Mia Rooijmans is een heel nieuw

boekje samengesteld onder de titel: 'Groen van Toen'.

De gidsen werden ook een aantal keren gevraagd om een wandeling te verzorgen voor een groep.

En natuurlijk werden door de gidsen het hele jaar door activiteiten begeleid zowel voor leden als voor publiek. De belangstelling was vaak heel wisselend, mede afhankelijk van het weer maar iedereen gaf aan te hebben genoten van de natuur mede dankzij het IVN.

Tentoonstellingen (Mia Rooijmans)

Zaterdag 12 mei in de natuurtuin tijdens de stekjesmarkt. Een heel gezellige activiteit die door steeds meer mensen wordt bezocht.

Zondag 30 september ook weer in de natuurtuin tijdens het groots opgezette oogstfeest. De tuin was uitbundig versierd, er was van alles te proeven, te drinken, te doen en te genieten.

Zaterdag 15 december, samen met de leden van de natuurtuin hadden we een standje in verpleeghuis de Watersteeg tijdens de kerstmarkt. Het was er warm en erg druk en met oude technieken zoals spinnen, haken, breien en

punniken trokken we veel aandacht van de vele oudjes die ons kraampje passeerden.

Wandelen met cliënten van dagopvang de Donk

(Mia Rooijmans)

Het is zo vanzelfsprekend geworden dat we met een groepje van 6 of 7 mensen met de cliënten van de Donk gaan wandelen. Eén maitje in het voorjaar en één in het najaar en de wandelaars staan alweer spontaan in de startblokken. Het is een feest om te zien hoe de mensen genieten van de natuur in het Geerbos en op donderdagmiddag staan er ook nog een aantal vrijwilligers in de natuurtuin klaar om te gasten te verwennen met koffie en thee.

Amfibieënwerkgroep (Rieky Bekkers)

Zoals gebruikelijk zijn we in maart samengeko-

men om te overleggen met elkaar wat we zoal kunnen gaan doen. Annemarie vertelde toen dat er plannen waren om de knoflookpad te herintroduceren in het Hurkske en dat hierbij voorbereidingen nodig waren; een nulmeting van de betreffende poelen. Hiermee zijn we dus van start gegaan. Later in het seizoen hebben we het gebied rondom de Leijgraaf geïnventariseerd, op verzoek van de planten-en vogelwerkgroep, die het Goor hadden uitgekozen als onderzoeksgebied. Samen met onze bevindingen is het onderzoek dan compleet. De amfibieënwerkgroep heeft daar overigens geen bijzondere waarnemingen gedaan, zoals verwacht. De uitzetting van de knoflookpad heeft uiteindelijk in juli plaatsgevonden. Zo'n 2000 larven (opgekweekt in Artis) zijn in diverse poelen uitgezet. Het hele gebeuren kreeg veel aandacht van de pers. Een aantal weken later zijn we met de bijna voltallige werkgroep nog eens naar het Rauwven gegaan, waar Annemarie enthousiast (zoals altijd) verslag uitbracht van het hele knoflookpaddenproject. Iedereen is nu natuurlijk erg benieuwd hoe e.e.a. zich zal ontwikkelen; is de leefomgeving nog voldoende geschikt en zal deze bijzondere paddensoort een herkansing krijgen? Op de Natuurwerkdag (3-11) heeft een groep harde werkers geprobeerd om hier een steentje aan bij te dragen, door stukjes van de oevers van het Rauwven om te spitten, zodat de knoflookpad kan beschikken over een rulle, zanderige omgeving.

Steenuilenwerkgroep (Peter van de Heijden)

Van de in totaal 21 kasten in 2012 hebben we helaas slechts één kast met broedresultaat. Het enig vaste paar wat we dit jaar aangetroffen hebben was op de Hoolstraat in Zijtaart. Het is een adres wat elk jaar trouw voor nakomelingen zorgt, dit jaar 3 stuks. Dit paar was al in een schuur aanwezig, voordat wij er een steenuilenkast in 2006 hebben neergehangen, waar ze meteen gebruik van hebben gemaakt. Normaal zit er bij Toon Bekkers ook een steenuilenpaar, maar die hebben we dit seizoen niet aangetroffen. Het goede bericht is, dat we bij controle en schoonmaken van de kasten in jan. 2013 hier wel weer een uiltje hebben kunnen scoren zo ook in het Lijnt. Dus dat ziet er hoopvol uit voor 2013. We zijn ook een kast verloren, waarschijnlijk is deze door anderen meegenomen. Tevens komen we bij het schoonmaken steeds een nest van een pimpelmees tegen, die werkelijk elk jaar een nest maakt van 5 centimeter dik en 10 bij 20 cm. In verslagen van andere steenuilenwerkgroepen worden er duidelijk betere resultaten behaald,

dit komt ook omdat men daar al veel langer met kasten werkt. De uitbreiding van de steenuiltjes gebeurt hoofdzakelijk van de jonge die uitvliegen en een nieuw territorium moeten gaan zoeken. Zo'n territorium hoeft maar 500 m tot 1 km verder te zijn. We blijven hoopvol voor 2013.

En de overige activiteiten:

Veghelse Vogelaars

De vogelaars zijn in februari naar Zeeland gegaan op de dag dat er mogelijk een Elfsteden-tocht gereden zou worden! In deze winterse koude hebben ze toch 92 soorten gezien met als mooiste waarnemingen de Grote én Kleine Burgemeester.

In kleiner verband zijn de volgende tellingen gedaan: watervogeltelling Zuid Willemsvaart, broedvogel inventarisatie (BMP) Goorse Bossen, houtsnippertelling in het Melven en wintervogeltelling (PTT).

Inventarisatie

De verschillende werkgroepen hebben meegewerkt aan de inventarisatie van de Goorse Bossen. De broedvogelinventarisatie is i.s.m. de Vogelwacht Uden gedaan. Er is een kort verslag van de inventarisatie gemaakt die in 2013 overhandigd zal worden aan de betreffende wethouder.

Jaarprogrammacommissie

Deze commissie komt een aantal keren per jaar (oktober/november en april) bij elkaar om het programma voor het komende jaar samen te stellen. De commissie is uitgebreid met Peter Otte en bestaat nu uit 4 leden.

Weidevogelbescherming

De Weidevogelbescherming heeft 15 percelen onder haar hoede. De meest algemeen voorkomende weidevogel op deze percelen is de Kievit met 77 nesten. Van deze nesten is van 67 bekend wat er van geworden is: 46 zijn uitgekomen (68%) en 21 nesten zijn niet gelukt, daarvan zijn er 18 gepredeerd. De wulp had totaal 9 nesten, daarvan is 71% uitgekomen. En van de scholekster zijn 2 nestjes gevonden waarvan 1 is uitgekomen. Niet alleen in de gemeente Veghel was het een slecht jaar voor de weidevogels maar ook landelijk. Ter illustratie: in 2011 waren er 160 Kievitnesten gevonden door de Weidevogelgroep Boerdonk, in 2012 dus maar 77. Een oorzaak is de droogte geweest in 2012 maar hoofdoorzaak blijft de intensieve bewerking van de landbouwgronden.

Programma februari t/m mei 2013

Datum / Plaats / Doelgroep / Activiteit / Contactpersoon.

Elke vrijdag 9.30-12.30

Vondelstraat
Vrijdagochtend wandeling
Ad vd Donk06 498 108 88

Nov t/m maart, 1e zaterdag v.d. maand

09.00-12.00
Veghels Landschap (wilgenknoten)
Fer Kalis.....34 13 48

Maart t/m juni 1x per week

Inventariseren amfibieënwerkgroep
Rieky Bekkers21 26 55

April t/m sept. 1x per week

19.00- zonsondergang
Inventariseren planten
Karin Koppen21 02 16

Februari

Donderdag 7 februari 20.00-22.00
Baken: Leden
Sprokkelen
(Leden vertellen en gezellig naborrelen)
Lidou van Beurden36 57 12

Zondag 24 februari 10.00-12.30
Stadhuis: Leden/Publiek
Excursie: Winterwandeling Vlagheide
Peter van Beurden36 57 12

Maart

Zaterdag 9 maart 14.00-16.30
Natuurruimte: Leden / Publiek
Workshop: Paaseieren beschilderen
(aanmelden verplicht
secretariaat@ivn-veghel.nl
vóór 1 maart. kosten 6 euro)
Pam Kalis.....34 13 48

Zondag 10 maart 10.00-12.30
Stadhuis: Leden
Excursie: Zuid Willemsvaart
(bezoeking werkzaamheden bij ?)
Fer Kalis34 13 48

Dinsdag 12 maart 20.00-22.00
Baken: Leden
Jaarvergadering IVN Veghel
Karin Koppen21 02 16

Zaterdag 16 maart 09.30-12.00
Geerbos: Leden
Geerboswerkdag
Lidou van Beurden36 57 12

Zondag 24 maart 10.00-12.30
Stadhuis: Leden/Publiek
Excursie: Voorjaar in 't Wijboschbroek
Fer Kalis.....34 13 48

April

Zondag 7 april
Natuurruimte: Leden/Publiek
Kinderactiviteit: Langs de Spoorlijn
Pam Kalis.....34 13 48

Donderdag 11 april 19.00-21.00
Stadhuis: Leden
Avondexcursie:
De Amfibieënwerkgroep nodigt u uit!
Rieky Bekkers21 26 55

Zondag 21 april 07.00-10.00
Stadhuis: Leden/Publiek
Excursie: Vroege Vogels in Wijboschbroek
Wolter Brongers.....06 533 222 34

Zaterdag 27 april 09.30-12.00
Geerbos: Leden
Geerboswerkdag
Lidou van Beurden36 57 12

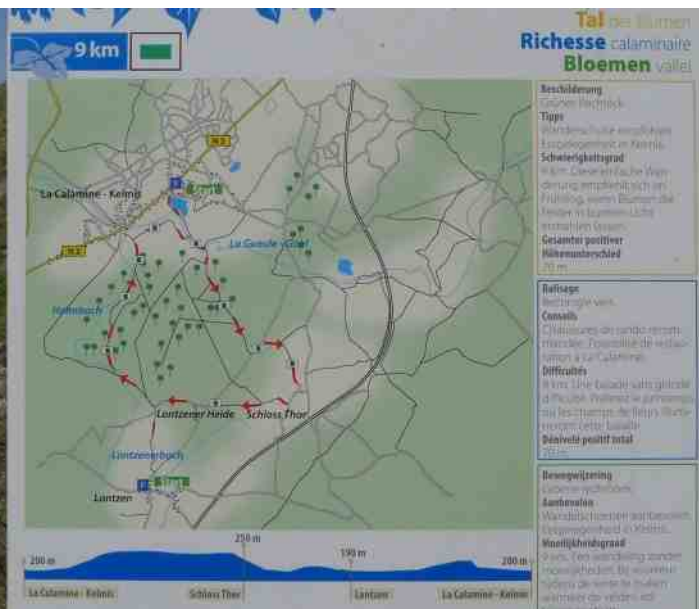
Mei

Dinsdag 14 mei 20.00-22.00
Baken: Leden/Publiek
Korte cursus: Insecten
door Gerard Compier
Karin Koppen21 02 16

Maandag 20 mei 08.00-11.00
Stadhuis: Leden/Publiek
Excursie: Goorse Bossen
Annemieke van de Ven36 78 88

Zaterdag 25 mei 13.00-16.00
Natuurruimte: Leden/Publiek
Stekjesmarkt
Pam Kalis.....34 13 48

Zaterdag 25 mei 20.30-22.30
Stadhuis: Leden/Publiek
Avondexcursie: Nachtleven in het Melven
(geheimzinnige houtsnippen en
andere verborgen bewoners)
Karin Koppen.....21 02 16

Dal van de Hohn

Enkele jaren geleden vertelde Peter van Beurden en passant dat gemeente Veghel van de Zwartblauwe rapunzel een adoptiesoort wilde maken. De Zwartblauwe rapunzel (*Phteuuma spicatum nigrum*) is een plant van vochtige, voedselrijke plekjes in loofbossen of langs beekjes en sloten en staat op de rode lijst. Nu had ik nog nooit de Rapunzel gezien, dus ik vond het wel een goed idee van de gemeente! Uiteindelijk heeft de Rapunzel het niet gehaald en is de adoptiesoort van Veghel, meen ik, de watervleermuis geworden. Of misschien is de watervleermuis wel van de volgende campagne geweest

... Ton beloofde dat ik de Zwartblauwe rapunzel in Limburg zou tegenkomen maar 2011 leverde niet meer op dan drie uitgebloeide exemplaren in het Savelsbos in Limburg. Echter in 2012 heeft hij het helemaal goed gemaakt! Tijdens een wandeling in het Savelsbos in het voorjaar (bloeitijd van de Rapunzel is eind mei tot half juni, maar de plant bloeit maar kort), aan de hand van de locaties genoemd in het Planten kijk/

wandelgidsje van Ton Denters, hebben we meerdere fraai bloeiende planten gevonden. De bloemen, donkerblauw met een metaalglans (voor de ouderen onder ons: inktkleurig) staan aan de top van de stengeltop in een aar; de bloeiwijze begint bolvormig. De bloemen groeien cilindrisch uit. De naam Rapunzel betekent raapje en verwijst naar de wortelstok die vroeger in sommige streken gegeten werd! Enkele weken later zijn we gaan wandelen in het Dal van de Hohn in België. Dit mooie natuurgebied in de buurt van Kelmis is zeer rijk aan bijzondere planten, waaronder de Zwartblauwe rapunzel! Maar ook Echte judaspenning, Gele monnikskap, Mannetjesorchis en nog veel en veel en veel meer.

Het gebied behoort tot het Massief van de Vesdre en is rijk aan de metaalertsen galeniet, kalemijn en pyriet, en daarmee belangrijk voor de winning van resp. lood, zink en ijzer. Tot 1885 was dit het enige gebied in Europa waar zink werd gedolven. Met als gevolg dat specifieke zinkflora (dus plantjes die afhankelijk zijn van de verontreiniging door zink) het hier geweldig goed doet.

Waar we in het Geuldal in Zuid Limburg blij zijn met drie Zinkviooltjes en een enkele Zinkboerenkers, hier stond het pleksgewijs geel van de viooltjes. Ook afhankelijk van zink is het Zinklepelblad; deze soort komt niet voor in Nederland maar is wel te vinden in het dal van de Hohn. Wel een beetje dubbel om blij te zijn met grondverontreinigingen.... De zinkflora maakt het gebied bijzonder maar ook de verscheidenheid aan voorjaarsbloeiers: Bosgeelster, later gevolgd door Wilde narcissen, Anemonen (ook de gele) en nog later Daslook.

Nog één bijzondere plant die hier groeit wil ik noemen: de Bleke schubwortel een plant die parasiteert op de wortels van loofbomen. Niet alleen voor de floristen is het een aantrekkelijk

gebied, landschappelijk is het ook zeer de moeite waard. De helling(loof)bossen, de Hohn met haar schitterende oevers, het hooggelegen plateau maakt het tot een mooi wandelgebied. Een mooie wandeling is te vinden op www.eifel-natur.de. De Zwartblauwe rapunzel is in Nederland te vinden in het Savelsbos, de Drentse Aa en enkele plekken in de provincie Zeeland. In het verleden is de plant ook waargenomen in het Wijboschbroek en wordt nu ook nog genoemd door de gemeente Schijndel in het lijstje bijzondere flora van het Wijboschbroek echter (zover ik kan nagaan) is de Rapunzel al heel lang daar niet meer gezien. En dus zit er niets anders op om toch maar een bezoekje te brengen aan het dal van de Hohn. Karin Koppen

Oude feesten

Veel feesten die we nu nog kennen hebben een oude oorsprong en zijn verbonden met de verschijnselen in de natuur en het geloof in natuurgoden.

Midwinterfeest

Rondom de kortste dag van het jaar zijn in verschillende culturen een aantal midwinterfeesten ontstaan. Deze feesten hebben gemeen dat er licht in de vorm van lampen, kaarsen en vuur is, om het moment dat de dagen gaandeweg weer gaan lengen, te vieren.

In vroeger tijd vierden de Germanen het joelfeest. Tijdens dit midwinterlichtfestival ontstaken zij grote vreugdevuren. Er werd veel gegeten en gedronken. De huizen werden versierd met groenblijvende takken als symbool van vruchtbaarheid. Daaruit is later het gebruik van het opzetten van een kerstboom ontstaan. Ook licht speelt met kerstmis nog steeds een rol door middel van kaarsjes en later kerstverlichting in de boom. Kerstmis heeft dus gedeeltelijk een voorchristelijke oorsprong. De datum van kerstmis houdt verband met de winterzonnewende die toen op 25 december viel volgens de oude Romeinse kalender.

In Scandinavische landen wordt op 13 december, de naamdag van Sint-Lucia, het Luciafeest gevierd. Dit feest staat in het teken van licht en heeft voorchristelijke elementen overgenomen. Meisjes in witte kleding met rode sjaap en brandende kaarsjes wekken iedereen 's morgens vroeg met liedjes en zij brengen gele saffraanbroodjes rond. In vroeger tijden kwam 13 december overeen met de midwinternacht. Door kalenderwijzigingen is dat veranderd. Het Luciafeest markeert nu het begin van de kerstperiode.

Lentefeest

De lente wordt geassocieerd met vruchtbaarheid. De zon heeft weer meer kracht en de natuur komt weer tot bloei. Hieraan zijn allerlei gebruiken verbonden zoals de meiboom, de palmpasestok met haantje en de paashaas met zijn paaseieren.

Een oude traditie is het vlooiënstoken op het Udense buurtschap Bedaf. Het vindt plaats op de eerste zondag na carnaval aan het begin van de vastentijd. De oorsprong van het feest gaat waarschijnlijk terug naar voorchristelijke tijden en past in de traditie van oude lentefeesten. Het stro van het beddengoed met daarin de vlooiën en ander ongedierte werd vroeger aan het einde

van de winter verbrand. Het vuur verjoeg volgens de overlevering ook de boze wintergeesten. Het is gebruikelijk dat de oudste bewoner van gastherij De Pier om klokslag acht uur 's-avonds het vuur ontsteekt. Af en toe is na het vlooiënstoken een openluchtspel opgevoerd. Inwoners uit Uden speelden een toneelspel dat de strijd tussen de kwade wintergod Loki en de goede lentegod Balder uitbeeldde.

Suzanne van Zutven

Sprokkelavond

een creatieve en smakelijke eruptie

Ik heb enige ervaring met deze jaarlijkse bijeenkomst van de IVN-leden, maar dit jaar was alleen al de binnenkomst in ons verenigingslokaal overweldigend. Op de gang stond de koffie te geuren. Centraal in het lokaal keken de pompoenen me met grote ogen aan. De tafels waren fraai versierd met takjes en blikken lichtjes. En.....de grote taartenkrans aan het plafond maakte dat menigeen meteen het water in de mond liep. Nou en we waren nog maar net binnen.

Na de opening, het proeven en jureren van de heerlijke taarten, kwam de uitslag: de lekkerste taart. De beloning was een fraaie, vette vogelpudding voor in de tuin. Heel toepasselijk en in de stijl van het IVN.

Rini Kerstens wist de volle zaal te boeien met een bij het thema passende presentatie: oogst, vruchtbaarheid, zaden en vruchten. Een hapklaar verhaal met mooie illustraties en natuurlijk ook wat verdieping. Rini dook de geschiedenis in en verluchtigde het geheel met glimlachopwekkende humor. Een compliment, dit heeft hij meer gedaan.

Tenslotte ging de kurk van de fles. Rode wijn, sapjes en dampende glühwein maakten de tongen los en bracht een hele gezellige en goedelijke sfeer.

Veel dank aan de voorbereidingsgroep o.l.v de altijd enthousiaste Lidou van Beurden. Waar we volgend jaar de sprokkelavond houden, is voorlopig nog een vraagteken. Dat ie er komt is wel zeker. Deze sprokkelavond, gehouden op 11 december 2012, is niet meer weg te denken.

Pieter van den Berk

Een zwerver uit Amerika

Al zo'n dertig jaar lang komen de leerlingen van het Zwijzen college langs de deuren in Veghel om via de verkoop van geraniums geld te verdienen voor wat tegenwoordig "goede doelen" heet. In mijn jeugd was die term meestal in gebruik bij drankzuchtige bedelaars, maar tegenwoordig worden daar echt belangrijke en nuttige zaken, vaak in arme landen, mee bedoeld. Docent Rini Kerstens heeft die bloemenhandel ooit op poten gezet. En dus voel ik me wel verplicht om elk jaar weer iets uit het aanbod aan te schaffen, rode, roze en witte gewone geraniums of hanggeraniums, uitsluitend rode. Eigenlijk heb ik een behoorlijke hekel aan die Pelargoniums, net als aan Afrikaantjes, vanwege hun vieze geur. Rotsgeraniums en Citroengeraniums ruiken veel lekkerder. Maar als er weer zo'n brugpieper aanbelt, stuur je die toch niet zomaar weg. Ook dit jaar kwam dus op een goed moment onze bestelde partij Hanggeraniums. Bij controle bleek mij dat in twee potten nog iets extra's zat. Een groen plantje met lepelvormige bladeren en een viltig behaarde stengel, niet bloeiend en dus was het niet herkenbaar. Omdat ik wel eens wilde weten waar het om ging, heb ik die bijvangst gewoon laten meegroeien. En al gauw bleek dat het niet om een verdwaalde sierplant ging. De beide stekken groeiden snel en kregen knoppen. Maar dat bleken geen kleurige bloemen te worden maar bruinachtige bloemhoofdjes van maar een paar millimeter lengte. Ze leken daarmee veel op de bloemhoofdjes van een Droogbloem, het geslacht met de bizarre naam *Gnaphalium*. Maar die hoofdjes zaten niet aan het eind van een vertakte stengel zoals bij de Bleekgele Droogbloem of in een soort scherm zoals bij de Moerasdroogbloem, maar

meer als in een aar langs de stengel, zoals bij de Bosdroogbloem, in de oksel van schutblaadjes. De bladeren waren niet zo spits lancetvormig als bij die Bosdroogbloem, maar meer lepel- of spatelvormig met het breedste deel van het blad voorbij het midden. Verder waren die hoofdjes ook minder langs de stengel verspreid, en meer geconcentreerd aan het eind van de stengel, kortom een plant die niet in de Flora stond. Een speurtocht in de lijst van Florondistrict 19 leerde dat daar inderdaad al driemaal een *Gnaphalium purpureum* gevonden zou zijn. Op Internet bleek Ton Denters in Amsterdam ook wel eens een Purperen Droogbloem gevonden te hebben, maar die noemde hij *Gnaphalium pensylvanicum*. Tenslotte bleek dat op Waarneming.nl een plant met de naam Amerikaanse Droogbloem bekend was met als Latijnse naam *Gnaphalium pensylvanicum*. *Gnaphalium pensylvanicum* zou een andere naam voor dezelfde soort zijn. Kortom, er zijn in Nederland inderdaad wel vaker uit Amerika afkomstige Droogbloemen gevonden. In het algemeen lijken de foto's op Internet wel veel op de planten die bij mijn geraniums zaten. Waar kwamen die eigenlijk vandaan? Navraag bij het Zwijzen college leerde het volgende. Door de goede relaties met bloemenman Cor van Schie werd die vanaf het eerste jaar hofleverancier voor de geraniumactie, en ook na het overlijden van Cor is dat zo gebleven. Dus ben ik met een tak van het bewuste plantje naar Ruud van Schie gegaan maar die had het niet eerder gezien. Logisch, onkruid is een plant die ergens groeit waar hij niet hoort, dus die wieden ze in de kassen meteen weg zodra ze hem zien. Maar hoogstwaarschijnlijk is er toch ooit wel ergens in de geranium-kas een Amerikaanse Droogbloem zover uitgegroeid dat zijn zaadpluis zich daar kon verspreiden. Want nadat ik een

enkele plant bij de geraniums had laten meegroeien, bloeien en zaad had laten zetten heeft dat zaadpluis zich in de directe omgeving verspreid. Tussen de tegels achter mijn huis staat het vol met zaailingen, wel ruim honderd stuks. Een enkele plant van de tweede generatie is al aan het bloeien en vormt nieuw zaad. Die Amerikaanse Droogbloem gedraagt zich wel heel erg op dezelfde manier als zijn Europese familielid de Bleekgele Droogbloem zich de laatste jaren gedragen heeft. In mijn jeugd was dat nog een duinplant die vooral in het Waddengebied groeide. Maar de laatste twintig jaar is hij veel meer een stadsplant geworden. Op heel wat plaatsen, bijvoorbeeld langs de Structuurweg in Schijndel of op het industrieterrein Voederheil bij Zeeland heeft het wel eens vol gestaan met tientallen plantjes tussen de trottoirtegels. Aan het milieu stellen de meeste Droogbloemen maar heel weinig eisen. Het zijn dan ook typische onkruidplanten, die vooral op plaatsen groeien waar mensen de grond kaal gemaakt hebben. Op natte plekken zie je dan vaak Moerasdroogbloem verschijnen, b.v. langs het Duitse lijntje, de Meerkensloop, Schil en Punt etc. De begrazing van de Maashorst die wat droger is stond in de beginjaren niet alleen vol met Jakobskruiskruid maar ook Bosdroogbloem kwam er talrijk voor. Het zou mij daarom niet verbazen als ik de komende jaren nog wel vaker van die Amerikaanse Droogbloemen tegen ga komen. Wie weet komt hij zelfs nog wel eens op de lijst van

invasieve exoten! Ongetwijfeld zullen veel van de lezers zich afvragen waarom ik me zo druk maak om zo'n plant. Het is een onkruid en zo ziet hij er ook uit, niet kleuriger dan een Bijvoet. Maar als ik Ton Denters, de Nederlandse specialist op het gebied van stadsplanten, mag geloven dan is het nog altijd een zeldzaamheid uit Amerika, die steeds vaker in allerlei steden opduikt. Het eerst sinds 2000 in Nijmegen, daarna Wageningen en Amsterdam, dan Heusden, Rooij en Groenlo met omgeving, maar ook in de Overloonse Duinen werd de soort al gezien. De juiste naam blijft voorlopig nog twijfelachtig. Linnaeus zelf heeft als eerste de naam *Gnaphalium purpureum* gebruikt en dat zou dus eigenlijk de beste naam moeten zijn, in het Nederlands Purperen Droogbloem. Op sommige foto's is te zien dat de helmknoppen paars gekleurd kunnen zijn, maar dat heb ik in mijn tuin nog niet gezien. Maar in Amerika zijn ze niet gelukkig met die naam van Linnaeus, ze menen daar ruim een elftal verschillende soorten ontdekt te hebben die samen in een aparte groep van de Europese *Gnaphalium*s onderscheiden moesten worden. Dat werd dus het geslacht *Gamochaeta* en daarbinnen zou de soort "*G. purpurea*" bladeren met een witviltige onderkant moeten hebben. De soort "*G. pensylvanica*" zou niet zo witviltig maar groen en wel behaard zijn. Bij mijn zaailingen kon ik zowel bladeren met wittige als met groenige onderzijde vinden, dus heb ik zo mijn twijfels ten aanzien van het bestaan van twee verschillende soorten. Wie dus literatuur over deze nieuwe soort zoekt moet zowel bij *Gnaphalium* als bij *Gamochaeta* zoeken, met soort aanduidingen *purpure(a)um* of *pensylvanic(a)um*. Ook *Gamochaeta americana* is in gebruik voor een soort die verdacht veel op onze nieuwe zwerver lijkt. Let maar goed op in Veghel, mijn bloempotten zijn vast niet de enige plek waar dit jaar zaad gevormd is. Frank Lippe

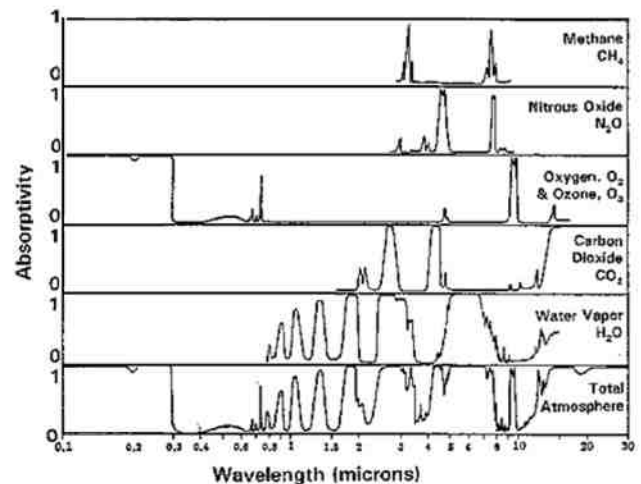
De Sprookjesboom vertelt

Het nieuwste sprookje bij de Efteling gaat over de Nieuwe Kleren van de Keizer. Dat vertelt over een paar oplichters die de Keizer wijsmaken dat ze voor hem bijzondere kleren kunnen maken. Alleen wie goed geschikt is voor zijn vak, kan die kleren zien. Omdat niemand, ook de keizer zelf niet, wil toegeven dat hij al dat moois niet ziet, loopt de keizer in zijn blootje over straat tot een onschuldig kind opmerkt dat hij geen kleren aan heeft. Het is eigenlijk een heel toepasselijke allegorie voor het bekendste milieusprookje, het Broeikaseffect. Hoewel vervuiling van de lucht met afvalgas echt wel een feit is, hebben milieupolitici in hun strijd voor duurzaamheid het Broeikaseffect met allerlei valse argumenten opgesierd waardoor het ver buiten zijn werkelijke proporties uitgegroeid is. Maar omdat niemand voor zijn politieke en wetenschappelijke collega's wil toegeven dat al die versiering onecht is, blijft het sprookje in stand. Het nieuwste kledingstuk van keizer Broeikas heet methaan. Vorig jaar kwam Diederik Samsom met een merkwaardige mededeling daarover. We zouden er rekening mee moeten houden dat het gas methaan wel eens van meer betekenis voor het broeikas effect zou kunnen zijn dan CO₂. Of wel: van de opwarming van de lucht met ruim 0,4 graden, die we aan het broeikas effect toeschrijven, is minder dan de helft verklaarbaar als het gevolg van de extra warmte die CO₂ in de lucht vasthoudt. De resterende 0,2 graden zouden het gevolg moeten zijn van een ander broeikasgas waarvan tegenwoordig ook meer in de lucht aanwezig is. Dat methaan is namelijk wel 25 maal zo actief bij het vasthouden van warmte als CO₂. De eerste helft van die uitleg, de bijdrage van CO₂ is te klein om de werkelijke opwarming te verklaren, is inderdaad waar. Al vele jaren lang vertellen tegenstanders van de broeikastheorie dat, en Diederik heeft zich kennelijk eindelijk van de juistheid daarvan laten overtuigen. Maar de andere helft, de veronderstelling dat methaan het tekort van 50 procent of meer op de warmtebalans van de broeikastheorie zou kunnen verklaren is nonsens. De natuurkundige eigen-

schap die dat zou moeten verklaren heet het absorptiespectrum. Dat is een grafiek die weergeeft hoeveel stralingsenergie door een gas of gasmengsel geabsorbeerd wordt afhankelijk van de golflengte, niet alleen voor zichtbaar licht met golflengte tussen 0,4 en 0,78 micron, maar ook voor infrarood boven 0,78 micron.

Al voordat in de tweede helft van de vorige eeuw het klimaat op aarde begon te veranderen is zo'n grafiek getekend, zie het bijgaande plaatje daarover. De grafieken op dat plaatje tonen duidelijk hoe in het ultraviolet beneden golflengte 0,3 micron ozon in de lucht alle energie absorbeerde en dat in het verre infrarode gebied boven 15 micron CO₂ alle warmte vasthield. De veranderingen sinds 1950 betreffen dus de stukken tussen 0,3 en 15 micron, vooral die in het infrarood tussen 2 en 15 micron. In dat gebied

ABSORPTION SPECTRA FOR MAJOR NATURAL GREENHOUSE GASES IN THE EARTH'S ATMOSPHERE

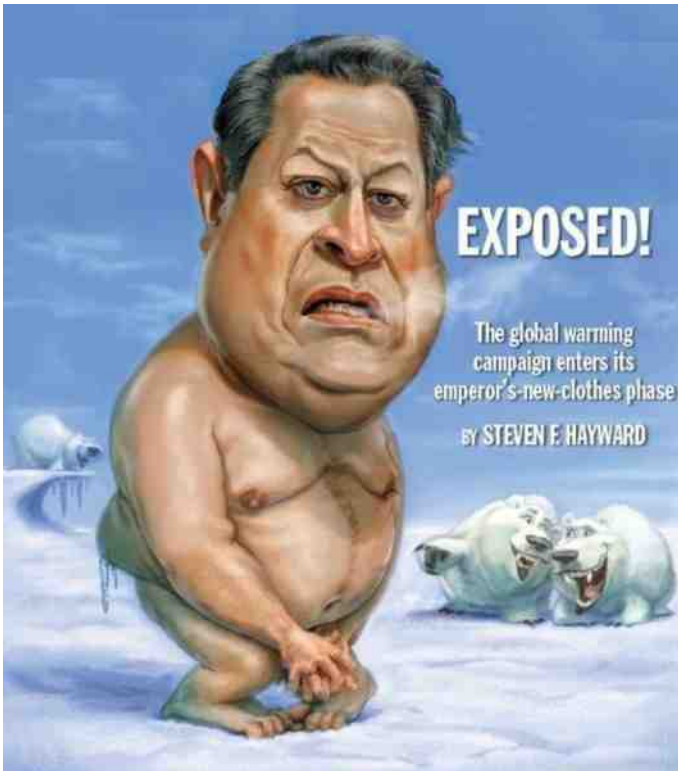

[After J. N. Howard, 1959: Proc. I. R. E. 47 1459; and R. M. Goody G. D. Robinson, 1951: Quart J. Roy. Meteorol. Soc. 77 153]

vertoont CO₂ twee grote en drie kleine pieken. Methaan heeft maar twee veel kleinere pieken. Kennelijk heeft Diederik nooit de moeite genomen om te controleren of wat hij vertelde waar was. Het is niet zo belangrijk dat methaan 25 maal meer warmte vasthoudt dan CO₂ wanneer er in de lucht 200 maal meer CO₂ dan methaan zit. CO₂ doet dan toch altijd nog 8 maal meer dan methaan. En als CO₂ dan sinds 1950 met 30 procent gestegen is en methaan met maar 15 procent dan is het aandeel van CO₂ daarbij in die periode zelfs 16 maal groter. Methaan deed nauwelijks iets van betekenis voor de klimaatverandering sinds 1950. Het is jammer dat Samsom met zijn BNN-IQ van 135 en zijn natuurwetenschappelijke achtergrond meedoet met het vertellen van zulke sprookjes. Hij zou beter moeten weten. Tot mijn verbazing vond ik bij het nagaan van al deze gegevens over de opmer-

king van Diederik niet alleen een portret van hem als Joker maar ook nog iets veel leukers. Ik was niet de eerste die het Broeikasprookje in verband bracht met De Nieuwe Kleren van de Keizer. De primeur op dat gebied had een Amerikaanse schrijver, Steven F. Hayward, die op die manier An Inconvenient Truth van Al Gore uitkleed

heeft, zie de cover van The Weekly Standard. Een man naar mijn hart, die Hayward, iemand die ook niet zo maar wil geloven wat anderen hem vertellen maar die feiten boven tafel wil zien. Het Onaangename van de Waarheid van Al Gore is dat het reële deel van het Broeikas effect door menselijk CO₂ niet meer dan de helft van de helft van de helft van de halve waarheid is. Want die broeikas theorie berust simpelweg op het ontkennen van een natuurlijke oorzaak voor de huidige klimaatsverandering, zodat alle gevolgen van die natuurlijke oorzaak voor rekening van de menselijke luchtverontreiniging kunnen komen. Zodra men inziet dat de opwarming van de luchttemperatuur met 0,4 graden nooit de directe oorzaak kan zijn van bijvoorbeeld de opwarming van de Noordzee met maar liefst 1,7 graden wordt de misvatting van Gore duidelijk. Hij bekijkt de zaken achterstevoren en verwisselt daarbij oorzaken en gevolgen. Die zee is opgewarmd door zonnewarmte die door het smelten van drijfijs rondom de Noordpool in de zomer de IJzsee steeds verder op kan warmen. Uit die opgewarmde zee verdampt niet alleen al dat extra regenwater dat op het vasteland van Europa, Azië en Amerika wateroverlast geeft, maar ook ongeveer driekwart van de CO₂ stijging in de lucht hangt daarmee samen. Samen zorgen water en CO₂ uit zee voor het grootste deel van de stijging van de luchttemperatuur. Condensatiewarmte is de betere verklaring voor het balans tekort dat Diederik aan methaan wilde toeschrijven. De oorzaak van dit natuurlijke deel van de klimaatsverandering is te vinden in de studie uit 1991 van de Deense meteorologen Lassen en Friis Christensen. Zonnewind door verhoogde zonneactiviteit bevordert de vorming van wolken tijdens de poolwinter wat de aangroei van drijfijs remt. Minder ijs in de lente betekent meer dooi in de zomer, meer open water betekent meer opwarming door de zomerzon. Wat resteert na aftrek van alle natuurlijke delen van de klimaatsverandering is het echte menselijke broeikas effect, een verhoging van de hoeveelheid CO₂ in de lucht boven het natuurlijke gehalte dat tegenwoordig ongeveer 360 ppmv is. Uitgedrukt in temperatuur betekent dat minder dan 0,1 graad opwarming van de lucht. Dat is zo weinig dat het echt niet loont om kosten te maken voor een beter klimaat. De baten van beperking van de CO₂ uitstoot zullen we dan ook vooral in meer duurzame energieproductie moeten vinden. Ontdaan van alle valse versiersels lijkt mijn beeld van Keizer Broeikas erg veel op Al Gore op de voorpagina van The Weekly Standard. Hoewel ik niet verwacht dat veel van de lezers na lezing

van het bovenstaande van mening zullen veranderen, hoop ik toch dat ze door dit stukje aan het denken gezet worden. Niet iedereen is bereid alles wat over het klimaat verteld wordt maar voor zoete koek aan te nemen en sommige mensen hebben daar goede redenen voor. Milieudeskundigen hebben helaas een ernstig gebrek aan natuurwetenschappelijke kennis, zodat ze veel te veel op de ook niet altijd aanwezige vakkennis van hun collega's moeten vertrouwen, hetgeen het doorvertellen van sprookjes sterk bevordert. Zo is ook een belangrijk deel van de zure regen verhalen niet in overeenstemming met de realiteit. Maar dat is weer een ander verhaal.

De Geest van Visculamia

Visculamia is de heks van Het Spookslot van de Efteling die de burggraaf Van Capelle van Kaatsheuvel zijn sprookjes wilde afnemen. Zij is daarom door de Drie Rechters veroordeeld en terechtgesteld op de brandstapel.

Pakkende foto's gevraagd

Bij het opmaken van ons blad ben ik het meeste tijd kwijt met het zorgen voor geschikte foto's.

Het liefst heb ik foto's die ongeveer 1Mb groot zijn. Die grootte kun je zien wanneer je via de verkener in de map kijkt waarin je foto's zitten en dan via de optie 'beeld' de daar getoonde keuze mogelijkheden in het rolmenu op 'details' zet. Vaak krijg je de informatie al te zien wanneer je met de muispijl op de foto gaat staan. Stuur je beste foto's op en maak je keuze bij voorbaat zelf. Zeker als die foto bij een artikel moet komen staan dat je zelf geschreven hebt.

Bovendien zou het me erg goed uitkomen wanneer de werkgroepen me elk seizoen foto's zouden sturen van hun activiteiten. Op die foto's zou ik dan graag mensen in actie zien. De bedoeling is dat ik die foto's op de achterkant van ons blad gebruik.

En dan nog iets. We naderen nummer 100. Het zou leuk zijn dat we bij ons honderdste nummer een nieuwe typisch Veghelse natuurnaam aan ons blad kunnen geven. Kort, origineel en treffend. Denken jullie met ons mee?

Namens de redactie,
Peter van Beurden

Wat is het IVN?

Het IVN wil de natuur in al haar kleur en veelvormigheid onder de aandacht van mensen brengen en daardoor bijdragen aan de verwondering en het respect voor al het leven rondom ons. Daarom is onze zelfgekozen lijfspreuk:

In Voor Natuur.

Het IVN Veghel is aangesloten bij de landelijke Vereniging voor Natuur- en Milieueducatie in Amsterdam.

Wat biedt het IVN Veghel?

Voor belangstellenden organiseert het IVN nu al 30 jaar cursussen, tentoonstellingen, wandelingen en fietstochten in en rondom Veghel. Voor leden en donateurs staan ook wandelingen in nabijgelegen natuurgebieden en verenigingsavonden met diverse natuurthema's op het programma. De overige activiteiten vinden plaats in werkgroepverband:

Werkgroep / activiteit / Contactpersoon / telefoon

Amfibieën:

Rieky Bekkers21 26 55

Geerbos/insectentuin:

Pieter van Breugel36 27 53

Planten:

Karin Koppen21 02 16

Natuurontdekkers:

vacant

Vogels:

Gerard van Leiden34 06 82

Veghelse Vogelaars:

Ton Hermans21 02 16

Weidevogelgroep Boerdonk:

Huib van Hees21 16 49

Veghels Landschap:

Fer Kalis34 13 48

Tentoonstelling:

Mia Rooijmans36 29 77

Infoblad:

Maria Kordewinders(0492) 46 33 83

Ledenactiviteiten:

Lidou van Beurden36 57 12

Vrijdagochtendwandeling:

Ad van de Donk36 53 64

Wandelen met de Donk:

Mia Rooijmans36 29 77

Wilt u actief worden in het IVN?

Dan bent u welkom als lid. Het lidmaatschap kost € 23,00 per jaar en voor huisgenootleden € 11,50 per jaar. Overmaken op rekeningnr. 4154271. Nadere inlichtingen of aanmelden bij het secretariaat IVN Veghel Antoniusstraat 11, 5469 EV Keldonk of secretariaat@ivn-veghel.nl

Wilt u het IVN Veghel ondersteunen?

U bent van harte welkom als donateur (minimum € 11,50 per jaar).

Overmaken op rekeningnr. 4154271. U krijgt dan het jaarprogramma toegezonden en vier keer per jaar het verenigingsblad met nieuws en verhalen over de natuur in en rondom Veghel.

Afmelden ? Voor 1 december van het lopend jaar bij het secretariaat

In het nummer van IVN-info leest u onder andere over:

Alles waar u in verwondering verslag van doet om anderen van uw belevenissen mee te laten genieten.

Kopij inleveren voor het lentenummer 98
Tot 15 april (liefst eerder!)

Redactieadres:

Maria Kordewinders-v.d. Tillaar

Geluckweg 4

5469 NA Boerdonk

Telefoon:0492 - 46 33 83

E-mail: kordewinders@home.nl

Foto's, tekeningen en
plaatjes zijn ook héél welkom.

MIX
Papier van
verantwoorde herkomst
FSC® C017135